

נושא העבודה

יחסי ממון בין בני-זוג

תאריך: 02/01/2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

"נוער שוחר משפט עברי"

הקדמה אישית-

במהלך לימודי במגמה נחשפתי לנושאים רבים ובניהם חוק הירושה. מאחר ואימי הינה מזכירה משפטית שאלתי אותה רבות לגבי נושא הירושה וגילתי שיש התנגשות לא מעטה בין חוק הירושה לחוק יחסי ממון. מצאתי כי כיום זוגות רבים עורכים ביניהם הסכם ממון וראיתי כי הם נקלעים לבעיות לא מעטות. קראתי כיצד בית המשפט והמחוקק מנסים לפתור את המצב ואילו השלכות יש לכך.

חוק יחסי ממון קובע את מעמדו של הסדר יחסי הממון בין בני זוג או החוק קובע את ההסדרים הרכושיים שיחולו בין בני זוג נשואים, ככל שלא נערך ביניהם הסכם ממון. החוק נותן מענה לזוגות אשר לא ערכו ביניהם הסכם ממון ומאפשר איזון משאבים בעת פקיעת הנישואין. כמו כן הוא מאפשר לעשות הסכם, אך פעמים ישנם מקרים בהם נקלעים בני הזוג לבעיות בהסכם.

כמו כן מעניינת אותי השאלה כיצד חוק יחסי ממון בא לידי ביטוי במשפט העברי? אילו בעיות משפטיות עלולות לצוץ? ועוד..

בעבודתי אבקש לחקור כיצד המשפט העברי נותן מענה לאיזון המשאבים בין בני הזוג ואיך המשפט הישראלי נותן מענה זה.

תוכן עניינים-

4	מבוא .....
5	התפתחות החוק יחסי ממון בין בני זוג במשפט העברי ובמשפט הישראלי .....
5	התפתחות חוק יחסי ממון בין בני זוג במשפט הישראלי.....
7	התפתחות חוק יחסי ממון בין בני זוג במשפט העברי.....
8	השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי.....
9	שמירה על זכויותיו של בן הזוג השני בעת הגירושין .....
9	שמירה על הזכויות במשפט הישראלי .....
11	שמירה על הזכויות במשפט העברי .....
13	השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי .....
14	וויתור על הסכם ממון או כתובה .....
14	וויתור על הסכם ממון – משפט ישראלי .....
15	וויתור על כתובה – משפט עברי .....
17	השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי .....
18	סיכום העבודה.....
19	ביבליוגרפיה .....

מבוא-

חוק יחסי ממון בין בעל ואישתו נחקק בשנת 1973. חוק זה חל על בני זוג שנישאו לאחר 74/01/01. בני זוג שנישאו לפני יום זה חלות עליהם הוראות שיפוטיות המוכרת כ"הלכת שיתוף".

החוק קובע את ההסדרים הרכשיים שיחולו בין בני זוג נשואים, ככל שלא נערך ביניהם הסכם ממון, כאשר עיקרו של ההסדר קובע חלוקה שווה של הנכסים שנצברו על ידי שני בני הזוג במהלך הנישואין, למעט: 1- רכוש שהיה לכל אחד מבני הזוג טרם הנישואים; 2- רכוש שהתקבל במתנה או בירושה על ידי אחד מבני הזוג במהלך הנישואין; 3- גימלה שמקבל אחד מבני הזוג מן המוסד לביטוח לאומי או גימלה או פיצוי שנפסקו עקב נזק גופני; 4- כל נכס אחר שבני הזוג הסכימו בכתב שלא יאוזן ביניהם.

במהלך העבודה אבדוק את התפתחות החוק במהלך השנים, אבדוק את מעמדו של הסדר יחסי הממון במשפט הישראלי והן במשפט העברי. מהם הקשים הנובעים מן החוק, כיצד ניתן להתמודד עימן ועוד.

בחרתי בנושא זה מכיוון שעניינו אותי כמה סוגיות של מעמד הרכוש בזמן הנישואין וביקשתי לחקור את הסוגיות הללו. למשל ארצה לבדוק מה מעמד חוק יחסי הממון בדין העברי כיום ואיך הוא מתבטא בדין בעברי בעבר, מתי חוק יחסי ממון חוקק ומה היה לפני שחוקק? ועוד

בעבודתי אחפש תחילה את התפתחות החוק ובהמשך אחפש סוגיות בעיתיות העולות מן החוק. למשל מה קורה במצב שבו זכויותיו של אחד מבני הזוג נפגעת? כיצד פותרים זאת? את עבודתי אכתוב תוך שימוש בכלים משפטיים כמו פס"ד מאמרים משפטיים ועוד.

התפתחות החוק יחסי ממון בין בני זוג-

התפתחות חוק יחסי ממון במשפט הישראלי

מאז חוקק חוק יחסי ממון בין בני זוג, נכנס לתוקפו המשטר הרכושי החדש "משטר איזון המשאבים" (1.1.74) שהחליף את "הלכת השיתוף" שהיוותה את המשטר הרכושי ששרר בין בני זוג שהחליטו לצאת לתהליך הגירושין. לפני שאדבר על חוק יחסי ממון אשאל מהי הלכת שיתוף? הלכת שיתוף היא הלכה שנוצרה על-ידי פסיקת בתי המשפט, שחלה על בני זוג שנשאו לפני ה-1.1.74. לפי "הלכת השיתוף" כל הנכסים שנרכשו במהלך חיי הנישואים שייכים לשני בני הזוג גם יחד ובחלקים שווים וזאת עקב המאמץ המשותף של בני הזוג וללא קשר על שם מי מבין בני הזוג נרשמו הנכסים. כלומר כל הרכוש אשר נצבר במהלך הנישואין מתחלק בעת חלוקת רכוש בין בני הזוג בחלקים שווים. כל רכוש אחר, שמקורו לפני הנישואין ורכוש שהתקבל במתנה או בירושה, שייך לבן הזוג אשר הביאו, או קיבל אותו, אלא אם הוסכם אחרת. הגדרת רכוש כוללת, בין היתר, נכסי מקרקעין, מיטלטלין, מניות, קופות גמל, חסכונות, זכויות פנסיוניות, נכסים עסקיים, מוניטין עסקי וכל זכות בעלת ערך כלכלי שנצברה במהלך הנישואין. כמו כן יכול כל אחד מבני הזוג לדרוש את חלקו בשותפות בכל עת ובלא כל קשר לפקיעת הנישואין – מועד הגירושין. כלומר, בעת פקיעת הנישואין על בני הזוג שנישאו לפני 74/01/01 יחול "הלכת השיתוף", וכל אחד מבני הזוג יכולים לתבוע את חלקו בשותפות ללא קשר למועד הגירושין. ישנם כמה תנאים לכך שבני זוג יכלו לממש את "הלכת השיתוף", והם:

1- ניהול חיים משותפים תקינים – אין צורך להוכיח עוד כי חיו בני הזוג כל חיי נישואיהם יחד אלא נדרש רק כי בני הזוג ניהלו יחד חיים משותפים תקינים תחת קורת גג אחת, ללא קרע או פירוד משמעותיים, אך גם במקרים מסוימים, גם אם בני הזוג נפרדו ולא חיו תחת קורת גג אחת תמשיך לחול כוונת השיתוף.

2- מאמץ משותף – יש צורך בקיום מאמץ משותף של בני הזוג, כל אחד בדרכו, וניהול קופה משותפת. כך למשל, אם אחד מבני הזוג השקיע מבחינה כספית והאחר השקיע בטיפול המשפחה תחול עליהם "חזקת השיתוף".

למשל, במשפט הנערך בפני השופט נמרוד פלקס, ובו מובא מקרה שבני הזוג נישאו לפני הוצאת חוק יחסי ממון ולשניים נולדו 7 ילדים, לאחר שהבעל נפטר האישה תבעה את שנים מילדיה כאשר חמשת האחרים תמכו בה, היא טענה כי היא זכאית למחצית מרכוש בעלה הואיל ושניהם עבדו יחד במאמץ רב כדי לבנות את משפחתם, כמו כן פסק השופט כי האישה אכן זכאית למחצית מהדירה.¹

בשנת 1969 הועלתה הצעת החוק "חוק יחסי ממון בין בני זוג", עד אז היו יחסי הממון בין בני-הזוג כפופים לדין האישי של הצדדים, ומחוץ לתחום הסעיף המצוטט נשארים הם כפופים לו עד היום. ואילו ההצעה באה ליצור דין חילוני אחד ואחיד לכל תושבי המדינה. חידוש זה מעלה שאלות העברה לא רק מדין לדין אלא גם ממשטר יחסי-ממון אחד למשנהו, כלומר:

- העברה מן הדין הקודם (הדתי, או לגבי נכרים לא-מוסלמיים, הלאומי) לחוק החדש של המדינה;
- העברה מדין ארץ מוצאם של עולים לחוק הישראלי;

- העברה מן המשטר החוקי שלפי החוק המוצע למשטר מוסכם או ממשטר מוסכם לחוקי. ההשפעה החשובה ביותר של ההצעה היא הפיכת הזיקה האוטומטית לחוק הדתי (בזוגות שהתחתנו בארץ) או לחוק הזר (באלה שבשעת עלייתם כבר היו נשואים) לזיקה לפי בחירתם. מצד שני נמנעת ההצעה משינוי אוטומטי של משטר יחסי-ממון של משפחות קיימות - שונה מבחינה זו מסעיף 2 לחוק שיווי זכויות האישה אשר לפיו: " לאישה נשואה תהיה כשרות מלאה לקניין ולעשייה בקניינים אילו היתה פנויה; אין קניינה

¹ ד"ר 94/1558 נפ"ס נ' נפ"ס, פ"ד נ(3) 573.

שרכשה לפני הנישואין נפגעים על-ידי קשר הנישואין." , המבטל, לגבי תושבים ועולים כאחד, הוראות וסדרים נוגדים. לגבי זוגות ותיקים אלה תביא ההצעה רק שינוי אחד: חופש לשנות משטר יחסי-הממון, אפילו דינם הקודם לא הרשה שינוי², עם זאת נראה הביטוי "חוק מושבם בשעת עריכת הנישואין" לא מדויק. יתכן שבין עריכת הנישואין לבין העלייה לישראל בילה הזוג זמן-מה בארץ אחרת ושינה שם משטר יחסי הממון; מוטב לדעתי לומר "העלייה לישראל אינה משפיעה על יחסי-הממון בין בני-הזוג, אולם . . .". את החופש לשנות משטר יחסי-הממון החוק אינו מגביל להזדמנות החד-פעמית של תחילתו או של עליית הזוג לארץ, אלא נותן אותו לכל עת קיום הנישואין ואפילו במשפט גירושין³. ובכן, ההצעה הישראלית לחוק יחסי ממון בין בני-זוג הינה בוודאי בין מעשי-החקיקה הקצרים והפשטים ביותר שהוקדשו לנושא אי-פעם, אשר מונה כעשרים סעיפים בחוק. כפי שצוין לעיל, חוק יחסי ממון חל על זוגות שנישאו לאחר ה-01.01.74 ולפיו בני הזוג רשאים לחלק ביניהם את רכושם טרם הנישואים מול נוטריון, אך החוק אינו מונע מזוגות אשר נישאו לעשות את ההסכם, אך הם נדרשים לעשות זאת מול בית המשפט לענייני משפחה. בית המשפט רואה בחילוק הרכוש בין בני הזוג כהסכם לכל דבר. ברי, עם כניסת חוק יחסי ממון "הלכת השיתוף" בוטלה, אך עדיין משתמשים בה במקרים שבהם מדובר על גירושין בין בני זוג אשר היו נשואים עוד לפני כניסתו של חוק יחסי ממון לתוקף או במקרים של בני זוג ידועים בציבור. "הלכת השיתוף" תחול על הידועים בציבור כאשר אלו חיים יחד חיים משותפים ואינם שומרים על הפרדה רכושית. אולם, במקרה של ידועים בציבור נקבע ש"אין להחיל באופן אוטומטי את חזקת השיתוף לגבי רכוש שנרכש על ידי אחד מבני הזוג בנפרד, אלא יש להוכיח כוונת שיתוף מפורשת ביחס לכל נכס ונכס".

למשל, בפסק דין של פלונית נגד אלמונית בהרכב של שלושה שופטים – י' דנציגר, ד' ברק-ארז, מ' מזוז, המערערת והמשיבה הכירו בשנת 1983 במהלך עבודתן בחברה לממכר מכוניות (להלן: חברת המכוניות). באותה תקופה התגרשה המערערת מבעלה דאז, ונתרה להתגורר בדירתם באזור השרון עם בנם המשותף, שהיה כבן שבע. בשנת 1984 עברה המשיבה להתגורר עם המערערת ובנה בדירה זו. מאז חיו המערערת והמשיבה יחדיו במשך כעשרים שנה, עד לחודש דצמבר 2002. במשך זמן זה צברו השניים רכוש משותף כמו דירה ועוד כשלכל אחת מהן דירה הרשומה על שמה, כלומר למשיבה הייתה דירה בדרום הרשומה על שמה ולמערערת דירה משלה במרכז הארץ. בשנת 2005, כשלוש שנים לאחר פרידתן, הגישה המשיבה תביעה לבית המשפט לענייני משפחה בתל אביב-יפו נגד המערערת לפירוק השיתוף ביניהן⁴, המשיבה טענה שיש לחלק את הרכוש שצברו שיניהן באופן שוויוני בין השניים. סיכומו של דבר, בית המשפט לענייני משפחה קבע, על בסיס התרשמותו מן הראיות, ובכלל זה הצוואות של בנות הזוג, כי הן ביקשו לשמור על הפרדה רכושית ביניהן וכי אין לחלק ביניהן את הרכוש באופן שווה. כאן ניתן לראות כי במקרה של ידועים בציבור יש לבחון האם היה בכוונתם לשתף את הרכוש ביניהם ולא אוטומטית להחיל את חזקת השיתוף⁵. כפי שצוין לעיל, חוק יחסי חוק יחסי ממון מאפשר לבני זוג לכרות ביניהם הסכם המסדיר את יחסיהם הרכושיים ואת הדרך בה יחולק רכושם. הסכם ממון בין בני זוג אמור להסדיר את ענייניהם הרכושיים בחייהם וצוואתם אמורה להסדיר את חלוקת הרכוש לעת הפטירה. לכאורה, הגבולות ברורים, וידוע כי אדם אינו יכול להוריש יותר ממה שיש לו. דהיינו – רכושו של אותו אדם הוגדר בהסכם הממון, וצוואתו חלה רק על חלקו ברכוש המשותף. אלא שלעיתים זולגות לתוך הסכם ממון הוראות בדבר העברת נכסים או חלוקתם דווקא לאחר הפטירה. חוק הירושה אינו מוציא בני זוג מכלל הוראות סעיף 8(א) לחוק

² סע' 17, 2(ג).

³ ר' סוף דברי ההסבר לסע' 2 להצעת החוק.

בע"מ 2478-14 פלונית נ' פלונית (סעיף 15)⁵

הירושה, הקובע כי "הסכם בדבר ירושתו של אדם וויתור על ירושתו שנעשו בחייו של אותו אדם – בטלים" כך, לכאורה, נראה כי עריכת הסכם ממון, ככל שהוא נועד להסדיר את חלוקת נכסי בני הזוג במקרה של מות אחד הצדדים, הינו הסדר הבטל על פי הוראותו של סעיף 8(א) לחוק הירושה. על כן, השאלה המתבקשת היא כיצד יכול סעיף 8(א) לחוק הירושה, האוסר הסכמי ירושה, לדור בכפיפה אחת עם חוק יחסי ממון? לפי השופט י' קיסטר⁶ הרציונאל שעומד מאחורי הסעיף הוא כי המחוקק לא רצה לאפשר למוריש לקשור עצמו בדבר ירושתו על-ידי כל סידור או הסכם, אלא לתת לו אפשרות לצוות באופן שיוכל לחזור בו מצוואתו כרצונו עד יום מותו. כך למשל בפרשת בן דרור⁷ דן כבוד השופט גייפמן במקרה בו ערכו בני הזוג הסכם ממון על פיו התחייב הבעל להעביר בעלות על מחצית הדירה על שם האישה לאחר מותו, אך הדבר עומד בסתירה עם סעיף 8(א) לחוק הירושה כפי שהוזכר לעיל. אך ביהמ"ש רבע כי ביחס שבין שני ההסדרים, גובר ההסדר הקובע בחוק יחסי ממון על הוראת סעיף 8 לחוק הירושה. תוצאה זו מתבקשת גם על-פי פירוש פנימי של חוק הירושה, וגם על-פי פירוש חיצוני לפיו חוק הירושה כחוק כללי נדחה בפני חוק יחסי ממון כחוק ספציפי.

התפתחות החוק במשפט העברי

חוק יחסי ממון בין בני זוג בא לידי ביטוי במשפט העברי ככתובה. הכתובה היא מסמך משפטי הנערך בשעת הנישואין ומפורטים בו חובות הבעל כלפי אשתו. חלק חשוב של הכתובה הוא ההתחייבויות של הבעל במקרה של גירושין או מות הבעל, ויש בהן שני חלקים: "עיקר הכתובה", סכום קבוע שהבעל חייב בו מכוח הדין; ו"תוספת כתובה", הסכום שהבעל מוסיף מעצמו לפי ראות עיניו או לבקשת הכלה או משפחתה בלא שהוא חייב לעשות כן. את הסכומים הנקובים בכתובה, עתידה לקבל האישה אם מות בעלה בחייה או אם ביקש לגרש אותה בלא עילה המחייבת אותה להתגרש או כשיש לה זכות לתבוע שיגרש אותה. מוסד הכתובה נוסד בימים ששרר משטר משפטי שבו הרכוש המשפחתי היה שייך רק לבעל, ולאישה לא היה חלק בו אף לא במקרה של גירושין. במציאות הכלכלית דאז, רוב הנשים לא עסקו במלאכה ולא היו מסוגלות להתפרנס בכוחות עצמן. במצב זה, הגירושין היו עלולים להמיט אסון כלכלי על האישה. משום כך נוצר מוסד הכתובה כדי להבטיח לאישה תנאי מחיה סבירים לאחר סיום הנישואין.⁸

בראשונה (זאת אומרת לפני תקנת שמעון בן שטח) "היו כותבין לבתולה מאתים ולאמנה מנה". לפי המנהג הזה הבעל היה מוציא ונותן שטר לאשתו בו הוא התחייב לתת לה את הסכום המגיע אם יגרשנה או שיוריש לזכותה אם ימות. אבל לא שעבד לה נכסיו למטרה זו. מה יצא מזה? "והיו מזקינים ולא היו נושאים נשים". הנשים לא היו מוכנות להיכנס לברית נישואין בתנאים כאלה. הערבות לדאגת קיומן לא נראתה להן מספקת והן חששו לכשיגיע הזמן לפרוע את כתובתן יברחו היורשים או יטמינו את נכסי הבעל ויטענו שלא השאיר כסף לשלם את הכתובה. אז "התקינו שהיו מניחין אותה בבית אביה". הבעל לקח את דמי הכתובה והניח אותם אצל חותנו, שאם יגרשנה "ושבה אל בית אביה כנעוריה" יעמוד הכסף לרשותה. אבל אם הרויחה מתקנה זו מצד אחד, הפסידה מצד שני ויצא שכרה בהפסדה כי "ועדיין כשהוא כועס עליה אומר לה 'לכי אצל כתובתך'". הכסף היה מונח, הוא לא יכול להשתמש בו וליהנות ממנו ובעידן דריתחא הוא יכול לגרש אותה, משמע, אם הבעל כועס באיזשהו שלב בנישואין הוא עלול לגרש אותה ולשלוח אותה חזרה לבית אביה בלי לתת לה את סכום הכתובה שהרי הסכום נמצא בבית נעוריה. ובעקבות כך תקנו תקנה חדשה: "התקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה", כלומר היו משאירים את סכום הכתובה אצל החמים אבל גם זה לא הועיל ומסיבה "ועדיין כשכועס עליה אמר לה טלי כתובתך וצאי", כלומר נוצר אותו מצב כמו שהיו

שרון נ' ליבוב⁶ בע"א 73/155

תמ"ש 32240/96

⁸ ראה גם דבריו של השופט רובינשטיין בבע"מ 11/9606, פסקה יז ואילך

משאירים את סכום הכתובה אצל אביה, אם הוא יכעס בשלב כשלהו בחיי בנישואין הוא יאמר לה קחי את סכום הכתובה ולכי, וכך היה מגרש אותה. מצב שכזה היה מונע מנשים רבות להינשא וזאת מתוך חשש. זה היה המצב עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה "כל נכסי אחראין לכתובתך". הכסף נשאר ברשות הבעל, הייתה לו האפשרות לישא וליתן בו, אלא שהוא שעבד כל נכסיו לתשלום הכתובה, כלומר שמעון בן שטח חייב את הבעל לשעבד את נכסיו לשם תשלום הכתובה, מה שהקנה לנשים ביטחון בכל הקשור לכספי הכתובה.

לפיכך אנו רואים שכל מגמת הכתובה והתקנה של שמעון בן שטח הייתה לחזק את מעמד האשה משתי בחינות, ולא רק מאחת. הכתובה הבטיחה שני דברים:

א. שאם תפרד החבילה של החתונה ע"י גירושין או ע"י מיתת הבעל היא לא תשאר בחוסר כל.
ב. הבטחת מעמדה של האשה שלא יהיה קל לגרשה ושקשרי הנישואין ישארו בכל תוקפן. כך עזרה הכתובה לקיים את הנישואין, אבל אם לא הצליחה בכך היא לפחות הבטיחה את עתידה של האשה.
אך נשאלת השאלה, האם זכויותיהן של הנשים הן מוחלטות? האם הבעל תמיד יהיה חייב בסכום הכתובה? התשובה היא לא, וישנם מקרים בהן הבעל לא יהיה חייב לשלם לאשתו את סכום הכתובה. את התנאים לאי קבלת הכתובה אפרט בהמשך עבודתי. בסיכומי של יום אי אפשר להתעלם מן המציאות ויש לקחת אותה בחשבון. כל אדם מבקש איזה דבר בטוח בחיים, איזה תריס נגד פורעניות, איזו הגנה נגד כל צרה שלא תבוא. אי אפשר להתגונן נגד מלאך המוות, ועם כל הרצון הטוב בעולם יש מקרים שאי אפשר לבעל ואשתו למצוא שפה משותפת ומגיע הזמן שהחבילה תתפרד. והכתובה באה לא רק להבטיח שאם חלילה וחס יקרה אחד מן האסונות האלה יהיה לאישה על מה לסמוך אלא הידיעה שהיא בטוחה גורמת לאותה שלות נפש שמאפשרת מנוחה פנימית וגם מעמידה חומה נגד גירושין של פיזיות. הכתובה הותקנה אך ורק לטובת האישה ושמה ומשמשת גורם חשוב להגנתה.

השוואה בין משפט עברי לישראלי

בין שתי הגישות ניתן לראות נקודות דמיון ונקודות שוני. המטרה הן של המשפט העברי והן של המשפט הישראלי היא לשמור על זכויותיהם של שני בני הזוג בעת פקיעת הנישואין, אך כל אחד מהם עושה זאת בצורה שונה. בעניין זה ניתן לראות כי המשפט הישראלי קובע לאורך כל השנים כי חלוקת הרכוש בין בני הזוג בעת פקיעת הנישואין יהיה באופן שווה בין בני הזוג, וזה אכן התממש הן בהלכת שיתוף והן בחוק יחסי ממון ואילו במשפט העברי ניתן לראות כי הגבר הוא בעל הרכוש במשפחה, וכדי להגן על זכויות האישה וכדי שלא להביא אותה לידי קריסה כלכלית במועד פקיעת הנישואין היה צריך בית הדין לחוקק חוק והוא אכן מחוקק את 'תקנת כתובה', שלפיו הבעל מתחייב לתת סכום כסף לאישה בשעה שהם מתחתנים, מטרת הסכום הוא אם וכאשר הזוג מתגרש או אם הבעל הולך לעולמו, האישה יכולה לתבוע את סכום הכסף שנכתב בכתובה. השוני המרכזי הוא שבחוק יחסי ממון במשפט הישראלי יכולים בני הזוג לערוך ביניהם הסכם שבו הם קובעים מה יהיה מעמד הרכוש בזמן פקיעת הנישואין, לעומת זאת במשפט העברי אין הסכם ממון מהסיבה לאישה אין את הזכות להיות בעלת נכס וזה כי שהזכרים הם יורשי הנכסים, ומעמד האישה באותה תקופה היה נמוך לעומת מעמדו של הגבר ומרכז עבודתה של האישה היה תחזוק משק הבית, אך בכל זאת היה צורך לשמור על זכויותיה של האישה ולא לתת לה להתמוטט מבחינה כלכלית בעת הגירושין וכמו כן שנשים לא יחששו להינשא, ולכן חוקק תקנת הכתובה. מדינת ישראל, כמדינה מודרנית, דוגלת בשוויון בין מינים, ולכן המחוקק ראה צורך לסטות מהוראות המשפט העברי בעניין חלוקת הרכוש בעת פקיעת הנישואין. ועל כן חוקק חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973, שלפיו קבע

המחוקק שאם לא נכתב הסכם בין בני הזוג, הרכוש המשפחתי יתחלק בין בני הזוג שווה בשווה, כפי שהוזכר לעיל.⁹

שמירה על זכויותיו של בן הזוג השני בעת הגירושין-

משפט ישראלי-

עד לחקיקת תיקון מס' 4 לחוק יחסי ממון בין בני זוג התשל"ג – 1973 החוק קבע שאיזון המשאבים (דהיינו, הערכת הרכוש שנצבר במהלך הנישואין וחלוקתו בין בני הזוג) ייעשה אך ורק עם פקיעת הנישואין, בין בשל גירושין ובין בשל מוות. בסיטואציה כזו, יכול היה בן הזוג המחזיק ברוב הנכסים ובפיננסים – להתנות את הסכמתו לגירושין בויתור של בן הזוג השני על איזון שוויוני והוגן. לדוגמא, אם עסקין בבני זוג, אשר הבעל עבד במקום עבודה מסודר 35 שנה וצבר זכויות הרשומות על שמו, והאשה היא זו שחפצה להתגרש – היה הבעל מתנה הסכמתו לגירושין בויתור האשה על קבלת מחצית הזכויות הסוציאליות שנצברו מעבודתו. כאשר ישנו רכוש, נשים וגברים כאחד, מוצאים עצמם נסחטים ועשוקים שלא בצדק, פעמים מתנים את רצונם בגירושין, בויתורים מפליגי לכת של הצד השני, וכך עושים שימוש בזכותם למתן או לקבלת הגט שלא בתום לב, כך למשל בשני המקרים – יעקובי נ' יעקובי וקנובלר נ' קנובלר¹⁰, נזעקה הזעקה למחוקק שיש צורך ש"ההסדר הרצוי הוא הסדר המאפשר לבן-זוג החפץ בהפרדת זכויותיו ברכוש המשותף עוד בטרם ניתן פסק הגירושין, על-מנת להחליש את כוח המיקוח והסחיטה של בן הזוג האחר, ועל-מנת להבטיח כי שני בני הזוג מקבלים את שהם זכאים לו כתוצאה מקשר הנישואין – להשיג את מבוקשו". מאחר ולא היה חוק ברור השופטים התלבטו מאוד בסוגיה זו שהתגלגלה לפתחו של ביהמ"ש. היו שנקטו בגישה שמרנית לפיה אל לשופט לחוקק תוך כדי פסיקה, ויש לפנות למחוקק בעניין. מאידך גיסא, היו שופטים אשר פסקו במשפטיהם לפי ראות עיניהם. לדוג' בפסק הדין יעקבי וקנובלר¹¹ חלוקת הדעות בין השופטים היה מאוד בולט, אבקש להציג את דעותיהם של השופטים במשפט זה: כבוד השופטים שמגר ודורנר – סברו שניתן להחיל את הלכת השיתוף עוד בטרם הופקעו הנישואין.

כבוד השופט מצא – סבר כי לא ניתן להרחיב את החוק ויש להותיר למחוקק לבצע את המלאכה.

כבוד השופט טל – טען כי עפ"י המשפט העברי, ניתן לאזן את המשאבים כבר בשלב בו הצדדים מתחייבים. עד כאן למצב המשפטי בטרם תוקן סעיף 5א, כפי שהסברתי היו שופטים שנתנו מענה לבני זוג, כאשר אחד מהם חפץ היה להסדיר את כל המחלוקות בטרם פקעו נישואיהם, ומאידך היו שופטים אשר היצמדותם ללשון היבשה של החוק, אפשרה סחטנות של מי מבני הזוג, שבאמצעות עיכוב האיזון סירבו להתגרש או עיכבו את הגירושין. כפי שניתן להבין מכבוד השופט רובינשטיין בבע"מ 8873/06, מעמדו המיוחד של בית המשפט לענייני משפחה וסמכותו לסטות מסדרי דין למען עשיית הצדק, מקנים לו את האפשרות לפרשנות יצירתית, גם במקרה שהחוק אינו נותן מענה מיידי. רוצה לומר, שבית המשפט לענייני משפחה יכול ליתן מענה ולהיות יצירתי יותר, וזאת על מנת למצוא פתרון לזוגות רבים שחפצים להתגרש ביעילות ומהירות ולפתור את הסוגיות הרכושיות, מבלי לעכב את פקיעת נישואיהם. אך למרות מעמדו המיוחד של בית

ראה דוגמא: פס"ד בבלי: בבלי נ' בה"ד הרבני הגדול⁹

¹⁰ע"א 91/1915, 2084, 3208

¹¹ע"א 91/1915

המשפט החליט המחוקק לתת מענה לזוגות אשר רוצים לאזן את המשאבים טרם התגרשו באופן רשמי, כדי למנוע מבני זוג לעשוק את בן זוגם. לפיכך המחוקק תיקן את סעיף 4 וניתן לראות כי סעיף 5 אומר: "הזכות לאיזון משאבים לפי סעיף 5 תהיה לכל אחד מבני הזוג אף בטרם פקיעת הנישואין אם הוגשה בקשה לביצועו של הסדר איזון משאבים לפי פרק זה והתקיים אחד מהתנאים המפורטים להלן...". המחוקק מאפשר איזון גם טרם פקעו הנישואין הלכה למעשה, ואינו מאפשר סחיטה של מי מהצדדים, באמצעות כך שהאיזון אינו תלוי במתן הגט. רוח הסעיף מבטאת את הצורך להפריד בין גירושין ופירוד לבין איזון המשאבים, כך שהצד ה"חזק" לא יוכל לסחוט את הצד החלש, החפץ בגירושין. כך למשל בסעיף קטן (2) לחוק המתוקן: "**קיים קרע בין בני הזוג או שבני הזוג חיים בנפרד אף אם תחת קורת גג אחת במשך תקופה מצטברת של תשעה חודשים לפחות מתוך תקופה של שנה**". ודוק, כי בסמכות בתי המשפט להידרש לאיזון משאבים אף עובר לתקופה הנזכרת של תשעה חודשים. עוד ובנוסף, נלמד מהחוק החדש כי כאשר קיימת אלימות במשפחה, דבר המלמד על קרע שלא ניתן לאיחוי ברוב המקרים, יש לכך משמעות לעניין חלוקת הרכוש, לפיכך במצב מעין זה יהיה ניתן לבצע איזון משאבים. בפועל, תיקון זה הביא לכך שצד המעוניין בגירושין ובאיזון המשאבים, יגיש בקשות לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991, כדי להיכנס לגדרו של סעיף 5 המתוקן וכדי להחליש את הגירושין וחלוקת הרכוש. מעבר לכך, יש בסמכות בתי המשפט להתנות את ביצוע האיזון במתן גט, כך שצד העותר לאיזון משאבים לא יוכל לטעון כי אינו חפץ בגירושין. משמע, ידם של בני הזוג או מי מהם כבולה במידה והם חפצים להערים קשיים בעניין איזון משאבים. כך למשל קובע סעיף 5א(3)ג לחוק יחסי ממון בין בני זוג תשל"ג – 1973: "**רשאי להתנות את ביצועו בהפקדת הסכמה להתרת נישואין, לרבות כתב הסכמה למתן גט או לקבלת גט**". בנוסף, מתת-סעיף זה ניתן ללמוד, כי לא רק הגברים אחראים על עיכוב הגט, אלא גם נשים עושות זאת, לעיתים משיקולים ענייניים או משיקולי נקמה, שהרי נדרשת גם הסכמת האישה לקבלת הגט. יחד עם זאת, חשוב לציין, כי אם מטרת התיקון הייתה לפשט את העניינים ולזרז סיום מחלוקות בין בני זוג, הרי שבחלק מהמקרים לפחות היא הוחמצה. וזאת מדוע? נושא נכסי הקריירה והמוניטין האישי מנוצל לרעה בחלק ניכר מהתביעות המוגשות לפתחו של בית המשפט לענייני משפחה. אנשים רבים אינם מסתפקים בחלוקת המשאבים הכספיים והרכושיים שווה בשווה, ומעוניינים ביותר מכך. כתוצאה מכך, על בית המשפט לנקוט בצעדים כמו למנות מומחים ברואה חשבון לצורך בדיקת שווי של ה"אדם" כבעל מקצוע מה שמוביל בסופו של דבר להארכת המשפט באופן משמעותי. יתר על כן, במקרים רבים מוגשות תובענות העותרות לכך שבית המשפט לענייני משפחה יעשה שימוש בסמכותו לפי סעיף 8 לחוק יחסי ממון, ולא יחלק את הרכוש שווה בשווה, אלא יעשה איזון שונה, שיביא בחשבון נתונים ומשתנים רבים המתייחסים לזוג ספציפי, כמו יכולת השתכרות של כל אחד, רכוש שירש צד אחד מהוריו, התנהגות הצדדים במהלך הנישואין, אלימות במשפחה אם וככל שהייתה, ההשקעה של כל צד בתא המשפחתי ובבית, ועוד. כל אלה, הגדילו עד מאד

את נפח התיקים ואת המחלוקות בין בני הזוג המתדיינים ערב הגירושין, ונמצא כי תיקון מס' 4 לחוק יחסי ממון אמנם פתר בעיה אחת, אך הפסיקה החדשנית של בתי המשפט לענייני משפחה בנושאים כמו: מוניטין, משמורת ומתן הסמכות לבתי המשפט להורות על חלוקת הרכוש באופן שאינו שוויוני, מאריכים מאד את הדיונים. מעניין יהיה לראות אם למרות כל הקשיים, בתי המשפט ימשיכו למצוא פתרונות יצירתיים לבעיות החדשות שצצו בנושא.

המשפט העברי-

כפי שהזכרתי בפרק הקודם, הכתובה הינו מסמך משפטי הנערך בשעת הנישואין ומפורטים בו חובות הבעל כלפי אשתו. החלק החשוב הוא הסכום שחייב הבעל לאשתו בשעת הגירושין. בפרק הקודם שאלתי האם הבעל חייב בתשלום הכתובה בכל מצב? התשובה לכך היא לא, למרות שיש עניין לשמור לאישה סכום כדי שכשתהיה גרושה או אלמנה תוכל לממן את עצמה ולא לאבד את יציבותה מבחינה כלכלית, אך יש צורך לשמור גם על זכויותיו של הבעל. אציג את המקרים שבהן האישה לא יכולה לקבל את סכום הכתובה ובאילו מקרים היא כן מקבלת:

א- בעל שדורש להתגרש מסיבה שאינה מוצדקת הוא חייב לשלם לאשתו את כתובתה.
ב- בעל שתובע לחייב את אשתו בגט משום שהיא מורדת כנגדו וביה"ד מחייב אותה להתגרש אשה זו מפסידה כתובתה. ולפעמים ביה"ד צריך להתרות באשה שאם לא תחזרי לשלום לבעלך תפסידי כתובתך.
ג- בעל ואשה שבאים לביה"ד ודורשים שניהם להתגרש ולשום צד אין עילה ברורה להאשים את הצד השני שהתנהגותו יש בה כדי לחייבו להתגרש. במקרה זה יש לצדדים דין של שניהם מורדים ולאשה מגיעה עיקר כתובתה ומפסידה תוס' כתובה מספק.

ד- במקרה ששני הצדדים באים לב"ד ודורשים להתגרש אולם לאשה ראיות שהבעל הוא הגורם לגרושין כגון שמורד כנגדה או שחי עם אשה אחרת או שיש לבעל דרישות שהאשה אינה חייבת להענות להן או שהבעל פגע באשה ואם היה פונה בצורה נאותה ומבקש שתחזור אליו לשלום בית האשה היתה נענית במקרים אלו אין האשה מפסידה כתובתה או תוספת כתובה.

ה- אשה שדורשת להתגרש וביה"ד מתרשם שאינה רוצה בשלום-בית ואין לה טענות ברורות שבעלה פשע כנגדה ומחמת כן הוא חייב לגרשה, והבעל נענה לאשה ונותן לה גט אשה זו מפסידה תוספת כתובה ולגבי עיקר כתובה יש לדון בארוכה ולא נדון כאן על מקרה זה.

למשל: בפס"ד של ביה"ד ברחובות שהתנהל בפני הדיינים הרב נחום גורטלר (אב בית הדין), הרב אברהם שמן, הרב ציון אשכנזי,¹² הצדדים בתיק זה התגרשו ולאחר הגירושין נערכו דיונים בביה"ד וגם הוגשו סיכומים בעניין תביעת האישה לחייב את בעלה לשעבר לשלם לה את כתובתה. במקרה שלנו הצדדים נישאו מתוך היכרות של תקופה ארוכה ומתוך אהבה. לאחר תקופה שחיו יחד החליטו לרכוש בית פרטי בגן יבנה הם פנו לקבלן וחתמו איתו חוזה לרכישת הדירה. מאחר שלצדדים לא היו אמצעים מספיקים לקניית הבית הם החליטו לפנות להורי הבעל שיעזרו להם ברכישת הבית. לא אפרט בהרחבה על המשפט שהתנהל בנוגע להסכם עם ההורים, אך אתיחס לעובדה שבמהלך הדיון האם לאישה מגיע לקבל את הסכום הכתובה או לא טען הבעל כי האישה לא זכאית לקבל זאת. בין השאר טען הבעל שאשתו לפני הגרושין אחרי שנפרדו היתה נוהגת להופיע במקומות ציבוריים בצורה פרוצה בגופיות ומכנסים קצרים. בענין זה האשה השיבה, שלא נהגה להתלבש בצורה שונה אחרי שנפרדו מהתקופה שלפני כן. כך הם יצאו

וכך הם נהגו בזמן נישואיהם כשהיו יחד. לפיכך על פי טענה זו אי אפשר להפסיד כתובתה. לבסוף, לאחר דיונים ארוכים שבהם הדיינים בדקו את העניין האם לאישה מגיע לקבל את סכום או לא, החליט ביה"ד כי האישה זכאית לקבל את סכום הכתובה. כפי הניתן לראות מקרה זה דומה למקרה שהוזכר בתנאים בסעיף ד', ולכן האישה זכאית לקבל את סכום הכתובה. ייתכן מצב שבו הבעל יכול לנקוב במחיר כה גבוהה בכתובה שהוא עשוי לא לעמוד בעת הגירושין. אז האם בכל זאת יהיה חייב הבעל בכל תשלום הכתובה? בעבר התשובה הייתה כן והינה כמה דוגמאות לכך:
דוגמא דברי המשנה נדרים פ"ט מ"ה:

"ומעשה באחד שנדר מאשתו הנאה והיתה כתובתה ארבע מאות דינרין ובא לפני רבי עקיבא וחייבו ליתן לה כתובתה, אמר לו: רבי, שמנה מאות דינרין הניח אבא ונטל אחי ארבע מאות ואני ארבע מאות לא דיה שתטול היא מאתים ואני מאתים?!
אמר לרבי עקיבא אפילו אתה מוכר שער ראשך אתה נותן לה כתובתה."

מכאן ניתן להבין שלמרות שנדר הבעל בסכום מאוד גבוה, חייב אותו רבי עקיבא לשלם את הסכום במלואו גם אם לא יישאר לו כלום יצטרך "למכור את שער ראשו". דוגמא נוספת לעניין זה היא במסכת גיטין נח ע"א:

"אם אתה שומע לעצתי גרשה. אמר לו כתובתה מרובה, אמר לו אני אלוך ותן לה כתובתה. עמד זה וגרשה, הלך הוא ונשאה. כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפרעו,
אמר לו בא ועשה עמי בחובך. והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן, והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן."

בשתי דוגמאות אלה ניתן לראות, כי הכתובה שעליה התחייב הבעל היתה גבוהה ביותר, אף מעבר ליכולתו הכלכלית, עד שלא היה לו אפילו מה לאכול, ואעפ"כ הכתובה לא נחשבה ל"מוגזמת" והוא נאלץ לעמוד בכל מלא התחייבותו בה. אין ספק שאותו אדם אשר נאלץ למכור את שער ראשו או זה אשר נאלץ לשרת את המלווה בעבור חוב הכתובה, קרוב לודאי שאילו היה יודע שהתחייבות בכתובה תעמוד לו לרועץ ותאלץ אותו לפשוט את כותנתו, לא היה מתחייב. ניתן לשאול, האם יש אפשרות לפצל את ההתחייבות בכתובה ולחייב את החלק הסביר שבה? במקרה שלפנינו, ראו הדיינים את הדין כמכלול אחד, וכיון שראוהו כמופרז שחל על דין אסמכתא, פטרוהו מההתחייבות כולה, אולם השיתו עליו תשלומים מדין "פיצוי כתובה", כותבם "ביה"ד רואה מקום לחייב את הבעל לשלם לאישה פיצוי כתובה כפי מנהג ביה"ד". ברם, נראה שלא כך אמורה להיות הכרעת ההלכה, אלא אכן יש לפצל את החיוב, כך שיושמט ממנו החלק המופרז, ויישאר בהתחייבות החלק שאינו מופרז. כפי שכותב הרי"ף¹³:

"הכא גוזמא בעלמא. ומסתבר לן, דמחייב ליתן שיעור מאי דאוביר בשווי... (שיעור מה שהשאיר את השדה בורה שאינה מעובדת), דלא קאמר רבא "הווי אסמכתא ולא קני", אלא בהווי שיעורא יתירא, דהוי ליה גוזמא ולא קני, אבל שיעור מאי דאוביר בשווי, יהיב, ובכי הא מילתא (ובדבר הזה, כלומר ובשיעור הזה) לא אמרינן אסמכא היא".

בדבריו אלו קובע הרי"ף, שאכן יש לפצל בין החלק המוגזם שבהתחייבות מעין זו, שעליו לא יחול החיוב, לבין שיעור הקרן ההגיונית שאינה מוגזמת, ושעליה תחול ההתחייבות. כיום אם הבעל כותב סכום מופרז מידי בכתובה בית הדין הרבני יבטל את הסכום הנקוב בכתובה ויפסוק על סכום חדש, אשר בו אמור הבעל לעמוד בהתאם למצבו הכלכלי.

¹³ שם סא, ב' בדפי הרי"ף

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי-

הדמיון בין המשפט העברי למשפט הישראלי הוא השאיפה לשמור על זכויותיו של בן הזוג השני מפני עושק וגזילה. במשפט העברי מנסה בית הדין מצד אחד לשמור על זכויות האישה אך מצד שני הוא מנסה גם לשמור על זכויות הגבר מפני הבעיות שעלולות להתעורר עקב הכתובה. כדי לממש את מבוקשתם הם בראשונה מציבים תנאים שבהם האישה יכולה לקבל את סכום הכתובה ובאילו לא. בנוסף במשך הדורות ניתן לראות כי חלה התפתחות בנוגע למצב שבו יש סכום מופרז בכתובה. בתחילה היה על הגבר לשלם את הסכום בכל מצב ולא היה יכול להתחמק מכך, בהמשך בית הדין קבע שאם הסכום מופרז, הוא (=ביה"ד) יכול לבטל את הסכום ולקבוע "פיצוי כתובה" לאישה בהתאם למעמדו של הבעל. במשפט הישראלי עד שנת 2008 בית המשפט היה יכול לאזן את המשאבים רק לאחר הגירושין, מה שיצר בעיה כי בן הזוג החלש היה מוותר על חלקו ברכוש רק כדי לקבל את הגט מבן זוגו, והוא נותר בסופו של דבר מנוצל וגזול. בתקופה זו היו שופטים אשר פעלו על פי החוק היבש והיו שפעלו על פי ראות עיניהם. אך ב-2008 תוקן סעיף 4, ומאותו הרגע ואליך יכולים זוגות לבקש איזון משאבים גם בטרם קבלת הגט. דומה, כי המחוקק הלך בדרכו של רבנו גרשון מאור הגולה מחכמי אשכנז במאה ה-10 לספירה, אשר אסר לגרש אישה בעל כורחה, בניגוד למצב בתקופת התלמוד, בדומה לתקופתנו בטרם חוקק תיקון 4, כאשר מתת-סעיף זה נראה אפוא כי רוחו של רבנו גרשון מפעמת בו, בכך שצד לא יוכל לסחוט הצד השני שבדרך כלל זו האישה ובעל כורחה נאלצת לוותר על ממון רב, לפיכך הגיע תיקון 4 ומנע מצד זה וזאת ע"י גירושין בהיבט הכלכלי גם כאשר זה לא לרוחו של הבעל. הדמיון העיקרי הוא שגם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי בתחילה היה מצב שבו היו כאלה אשר היו נעשקים מצד בן זוגם. כך למשל במשפט העברי הגבר היה חייב לשלם לאשתו את סכום הכתובה ולא משנה מה הסכום, מה שיכול להוביל את הנשים לגרום לגבר שלהן לכתוב סכום מופרז מידי בכתובה ואז הם יאלצו לשלם זאת בכל דרך אפשרית. השוני הוא שבמשפט העברי המצב נפתר ואכן קיבל פתרון בכך שהאישה לא תמיד מקבלת את הכתובה וכמו כן אפשר לבטל את סכום הכתובה ולקבוע סכום חדש בהתאם למצב הכלכלי של הבעל. ואילו במשפט הישראלי אמנם הסעיף שתוקן אכן הביא לפתרון שבו אפשר לאזן ולחלק את המשאבים עוד קודם לקבלת הגט, אך הוא מוביל זוגות לבקש מבית המשפט להשתמש בסעיף 8 לחוק שאומר שביהמ"ש יכול לחלק את הרכוש לא באופן שווה מה שמוביל להארכת המשפט, ובכך הוא מוביל לעוד לחץ בין בני הזוג ומסב להם עוד מתח ודאגה.

וויתור על הסכם הממון או הכתובה-

המשפט הישראלי-

עולה השאלה האם ניתן לבטל הסכם ממון אשר נחתם ואושר על ידי בית משפט או על ידי רשות מוסמכת אחרת? ואם כן – מהם התנאים לביטולו? הסכם ממון שאושר, ועבר את "המסננת" של בית המשפט, משמעותו כי אכן הצדדים להסכם הבינו תוכנו, משמעותו ותוצאותיו, וכי אכן לכאורה כל צד חתם עליו מרצון חופשי. על הסכמי ממון, כמו גם על הסכמי גירושין חלים הוראות חוק החוזים והוראות חוק יחסי ממון. הכוונה היא, שגם על הסכמי ממון שנערכים בין בני זוג ואושרו על ידי בית משפט ו/או בית הדין המוסמך לכך ו/או ע"י נוטריון, וקיבלו תוקף של פסק דין עדיין ניתנים לביטול. יחד עם זאת, בהתאם לפסיקה, ביחס לביטולם של הסכמים שקיבלו תוקף של פסק דין, יש לנקוט בגישה זהירה, וכי יש צורך בטעמים כבדי משקל אשר יצדיקו את המסקנה כי דין ההסכם להתבטל. וזאת ניתן לראות בפס"ד הדס בן לולו נ' אטראש אליאס¹⁴. הסכם ממון שאושר, ובדומה להסכם שקיבל תוקף של פסק דין, אף הוא מתאפיין בשני מאפיינים: הפן השיפוטי והפן ההסכמי. יחד עם זאת, יש לשים לב להבדל הקיים בין הסכם ממון שאושר לבין הסכם שקיבל תוקף של פסק דין. הראשון איננו פסק דין. כפי שנאמר מפי אחד השופטים במשפט בנק אוצר החייל נ' אהרונוב¹⁵: " אין הוא מכריע במחלוקת שבין הצדדים. אין בית המשפט בודק את תוכנו של הסכם הממון המובא בפניו לשם תוכנו ואין הוא אמור לאשר את תוכנו. כל שעושה בית המשפט הוא מתן אישור להסכם, לאחר שנוכח שבני הזוג עשו אותו בהסכמה חופשית ובהבינם את משמעותו ואת תוצאותיו". כמו כן, נקבע לא אחת כי לעניין ביטול הסכם הממון עקב טעות, הטעיה, עושק וכד' דינו של הסכם ממון כדין חוזה רגיל. הנטל להוכיח את הקשר הסיבתי בין עצם הטעות לבין עשיית הסכם הממון, מוטל על הטוען את טענת אלה. כפי שהזכרתי לעיל ניתן לבטל את הסכם הממון בכמה תנאים כמו: ביטול הסכם ממון בשל פגמים הסכם, בטענת מרמה, טעות והטעיה, ביטול מחמת עושק וכפייה ועוד. אפרט מה ניתן לעשות בעת גילוי פגם:

- ביטול הסכם ממון בשל פגמים שנפלו בהסכם - כאמור, אם התגלה פגם באופן כריתת ההסכם, הרי שניתן להגיש בקשה לבית המשפט לביטול ההסכם וזאת בהתאם לפגמים שבחוק *החוזים* (חלק כללי), תשל"ג-1973.

- חובת תום הלב וגילוי נאות - סעיף 12 לחוק החוזים קובע את חובת תום הלב במשא ומתן לקראת כריתתו של חוזה, והחוק מחייב את כל הצדדים למשא ומתן לפעול בתום לב ביושר ובהגינות, תוך גילוי נאות כלפי הצד השני להסכם. אם בדיעבד יתברר כי צד להסכם לא פעל בתום לב והסתיר מידע או עובדות מהותיות, מהווה הדבר עילה לביטול ההסכם. והצד שנפגע זכאי לפיצויים בעד הנזק שנגרם לו כתוצאה מהמשא ומתן או מכריתת ההסכם.

- ביטול הסכם בטענת טעות - סעיף 14 לחוק החוזים מאפשר לצד שהתקשר בהסכם עקב טעות לבטל את ההסכם. כמו כן הוא מציג מקרים שבהן ניתן לפעול לפי חוק זה.

- ביטול הסכם בטענת מרמה, טעות והטעיה - סעיף 15 לחוק החוזים קובע, כי מי שהתקשר בהסכם בעקבות טעות כתוצאה מהטעיה שהטעהו הצד השני ראוי לבטל את ההסכם.

- ביטול מחמת עושק וכפייה - בפרשת מחקשווילי¹⁶ נקבע כי כאשר עסקינן בעילת ביטול בגין טענת העושק, יש לבחון את הרכיבים השונים הכלולים בה. שהם, יסוד הניצול ויסוד המצוקה – שהינם יסודות

ע"א 2495/95 הדס בן לולו נ' אטראש אליאס ואח' פ"ד נא(1), 577¹⁴
ע"א 95/189 בנק אוצר החייל נ' אהרונוב, פ"ד נג(4) 212 199 - 213¹⁵
מחקשווילי נ' מחקשווילי¹⁶ ע"א 05/2041

סובייקטיביים, ואת היסוד השלישי, תנאי החוזה גרועים במידה בלתי סבירה מן המקובל, יסוד אובייקטיבי. כך למשל: היה מקרה שבו עורכת-דין צעירה, שהחתימה את בעלה על הסכם ממון, נאלצה, בסופו של דבר, טעום את טעמה המר של האכזבה. בשנת 2006 ביטל בית המשפט לענייני משפחה את ההסכם, לאחר שקיבל את תביעתו של הבעל, שטען שהוחתם על ההסכם במרמה. הבעל טען, שאשתו ניצלה את רגע של חולשה בעת מריבה ביניהם, והתנתה את המשך חייהם המשותפים בכך שיחתום על הסכם ממון. בעת החתימה לא התעמק בתוכן ההסכם והיה במצב ירוד, לאחר שבלע שני כדורי ואליום ותוך רצון עז להוכיח לאהובתו כי הוא רוצה להמשיך לחיות איתה. אלא שימים ספורים לאחר שההסכם אושר על ידי בית המשפט, הגישה האישה תביעת גירושין והפנתה את תשומת ליבו של הבעל לכך, שלפי ההסכם הוא ויתר ויתורים מופלגים על חלק נכבד מהרכוש המשותף וכי עליו לשתף עמה פעולה בכל הנוגע לגירושין.

המשפט העברי-

נשאלת השאלה האם האישה יכולה לוותר על סכום הכתובה? אדון להלן רק בדין תוספת כתובה, ולא בדין עיקר כתובתה. שכן, ביחס לעיקר כתובה הדעה העיקרית היא שלא ניתן לפני הנישואין להתנות שהנישואין יהיו ללא חיוב כתובה, וכמו כן לא ניתן למחול במהלך הנישואין על עיקר כתובה, לא בכתב ולא בעל פה.¹⁷ אבקש להציג את הדין לפי פסק דין בנושא 'כתובה - במקרה שקדם לה הסכם ממון שכלל ויתור על הכתובה'.¹⁸ יש להוסיף, שהנסיבות המתוארות על ידי האשה, הן בבחינת "אונסא דנפשיה". דהיינו, מערכת אילוצים שגורמת לאדם להסכים להסדר מסוים למרות החסרונות שבו, וזאת כדי לזכות ביתרונות אחרים שאותם הוא מבקש להשיג. בנסיבות שהתקיימו, האישה העדיפה להינשא לבעלה, וזה הסכים להינשא רק בתנאי שלא יהיו לפירוד עתידי השלכות כלכליות כדוגמת חיובו בכתובה. האישה הסכימה לכך, שכן ביקשה להשיג יתרונות מסוימים של חיי הנישואין אף במחיר תנאים לא מיטביים במצב של פירוד. לכאורה ניתן היה לומר, שאין צורך לדון בשאלת היחס בין הסכם הנישואין לבין כתיבת הכתובה, וזאת משום שלאחר הנישואין, אישרו הצדדים את הסכם הממון בבית המשפט. (אמנם, כאמור, אילו נדרשנו לדרך זו, היה עלינו גם לדון בטענת האונס, ואכמ"ל). על תוספת כתובה ותנאי כתובה, ניתן למחול אף בעל-פה, וכך נפסק בשולחן ערוך:¹⁹

"המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים, והוא שיהיו דברים שהדעת

סומכת עליהם ולא יהיו דברי שחוק והיתול או דברי תימה, אלא בדעת נכונה."

נראה שאישור ההסכם הכולל מחילת הכתובה בבית המשפט, לא גרע ממחילה בעל פה, שאין בה דברי שחוק והיתול, ועל כן היא תקפה. זאת, אף אם ההסכם נעשה בבית משפט לענייני משפחה שענייני הכתובה אינם בסמכותו. שהרי, סוף סוף הצדדים התכוונו ורצו לתת תוקף למחילת הכתובה, ולכאורה לא גרע ממחילה בעל פה בפני הבעל. אלא, שבנדון דידן, הכתובה היא כתובה הנהוגה על ידי בני ספרד, בה נקבע במפורש:

"ולא יפתנה ולא יסיתנה שתמחול לו סכי כתובתה לא כולה ולא מקצתה ולא שום תנאי

מתנאי הכתובה, ואם תמחול הרי המחילה היא בטלה מעכשיו כחרס הנשבר וכדבר

שאין בו ממש."

לעניין תוקף תנאי זה בכתובה, ראו בפסק דין של בית הדין האזורי בצפת²⁰, בהרכב הרה"ג הרב אוריאל

כך מבואר בשו"ע אבה"ע סימן ס"ו סעיף ט', וסימן ס"ט סעיף ו'¹⁷

תיק מספר 509827/11¹⁸

אבן העזר סימן ק"ה סעיף ה'¹⁹

תיק מספר 619776/6²⁰

לביא, אב"ד, הרב חיים בזק והרב יוסף יגודה, אב"ד הרכב דנן, שיש תוקף לתנאי זה. כמו כן, הביאו דברי הפוסקים המבארים את גדר התנאי וטעם תוקפו (מהר"י בן לב חלק ב' סימן מ"ז משום דהוי כמתחייב בקניין מעכשיו אם תמחול, והתומים (אורים סי' ס"ו ס"ק פ"ח) באר, שכיוון שמדובר על החייבות חד צדדית של הבעל, לא מועילה מחילת האשה. לכאורה ניתן להבין שעל פי השולחן ערוך ועל פי הכתובה הנהוגה בספרד האשה אכן יכולה לוותר על תוספת הכתובה. אך את טענות של האשה במשפט הנ"ל ניתן להציג באופן הבא. לחתימה על ההסכם אין תוקף מחייב, שכן החתימה על הכתובה שנעשתה לאחר מכן מהווה חזרה ממנה. לאישור ההסכם על ידי בית המשפט אין תוקף, משום שלבית המשפט אין סמכות לדין והכרעה בנושא הכתובה. לפני שאמשיך אציג נושא שחשוב להבינו. בפתח הדברים אומר, שבנדון דידן, אין לבית הדין ספק שבשעת החתימה על הכתובה או מסירתה, אילו נשאלו הצדדים האם במקרה של גירושין יידרש הבעל לשלם הכתובה התשובה היתה שהוא לא יידרש לכך. שהרי, כאמור לעיל – יומיים לפני הנישואין נחתם ההסכם, ושלושה שבועות לאחר הנישואין אושר ההסכם בבית המשפט. נציין, שהוויתור על הכתובה אינו סעיף נחבא או חריג בהסכם, אלא הוא כתוב באופן מפורש ומפורט ואף משתלב עם הרוח הכללית של ההסכם, אשר מעצב לכל אורכו מערכת יחסים של הפרדה רכושית ושל נישואין שלא תהיינה להם השלכות כלכליות מעצם הנישואין או מפקיעתם. מצאנו בפוסקים התייחסות מפורשת להתניה אישית על הסכום האמור בכתובה. שער משפט²¹ דן ב"אב שנתן שטר חוב על נדוניה של בנו, ובנו נתן לו מקודם שובר מחילה על מה שיתחייב לו אח"כ". הוא מכריע "דמהני השובר בכהאי גוונא". ומסביר דבריו: "דנהי שאין אדם מוחל דבר שלא בא לעולם, מכל מקום זה השובר מורה שלא נתן לו השטר חוב אח"כ ברצונו הטוב והוי השובר כמו מודעא להמתנה שאח"כ".

מכאן ניתן להבין כי הזוג רואה בסכום הכתובה כדבר הלכתי ואינו מחייב בהכרח וכי אם ישאלו את הבעל כאשר חותם על הכתובה אם הוא באמת מתחייב לשלם את סכום הכתובה ודאי שיענה לא. ביחס לטענה הראשונה, אבהיר כי אין לראות בחתימה על הכתובה חזרה מההסכם על פיו לא תגבה האשה כתובה. במענה לטענה של חוסר סמכות בית המשפט בענייני הכתובה אבהיר, שההכרעה אינה מבוססת על תוקף ההליך המשפטי שנעשה בפני בית המשפט אלא על אומדן הדעת שהוא תוצר של חתימת ההסכם לפני הנישואין ואישורו בפני בית המשפט לאחר הנישואין. לפיכך, החליט בית הדין דוחה את תביעת תוספת הכתובה אף בלא לדון בנסיבות הגירושין, וזאת לאור הסכם הממון שנחתם בין הצדדים. בסיכומו של יום ניתן לראות כי בית הדין מאפשר לאישה לוותר על הכתובה, אבל אך ורק על תוספת הכתובה ולא על עיקר הכתובה. כמו כן, ברגע שהאישה וויתרה על הכתובה בית הדין מקבל זאת ולא בהכרח נותן אפשרות לאישה לחזור בה.

---

²¹ח"מ סימן נ"ד ס"ק ג

השוואה בין המשפט הישראלי למשפט העברי

הדומה בין המשפט העברי למשפט הישראלי הוא הרצון של השופטים לכבד את רצונו של בן הזוג או רצונו של שני בני הזוג שלא לפעול על פי הסכם הממון, במשפט העברי אם האישה רוצה לוותר על סכום הכתובה היא יכולה לעשות זאת אך בתנאים מסוימים ואם בית הדין מאשר זאת יהיה קשה לחייב את הבעל בסכום הכתובה, כך גם במשפט הישראלי יכול בן הזוג לתבוע שלא לפעול על פי הסכם הממון שנתחם על ידי שני בני הזוג מחמת פגמים מסויימים, אך אם לא הוכח שום עילה לביטול ההסכם החוזה הינו חוזה מחייב לכל דבר. השוני בין המשפט העברי למשפט הישראלי הוא שהדין העברי מתייחס לעובדה שהאישה אינה רוצה בסכום הכתובה מסיבה מסוימת אך האישה מוותרת רק על תוספת הכתובה, אך הדין הישראלי נותן אפשרות לכל בן זוג לתבוע שלא לפעול על פי הסכם הממון בשל פגמים שנמצאו בו, ואם אכן נמצאו בו פגמים החוזה הזה בטל ומבוטל, אולם אם נמצא הוכחה שהחוזה פגום הוא כמו כל חוזה אחר והוא מחייב.

סיכום העבודה-

בעבודתי בחנתי את גישת המשפט העברי ואת גישת המשפט הישראלי בסוגיית יחסי ממון בין בני זוג. בפרק הראשון בדקתי את התפתחות החוק במשך השנים הן במשפט העברי והן במשפט הישראלי, ומצאתי כי במשפט העברי חוק יחסי הממון בא לידי ביטוי ככתובה ובמשפט הישראלי חוקק חוק המסדיר את הרכוש בין בני הזוג. הכתובה הינו מסמך מחייב שבו הבעל מצהיר כי הוא מתחייב לממן את אשתו כלומר לדאוג לאוכל, לבגדים וכל צרכיה, כך גם האישה מתחייבת לדאוג לבעלה ולטפל בו. בנוסף בכתובה מופיעים סכומי כסף אשר מטרתם היא לממן את האישה בעת פקיעת הנישואין מאחר ולא הייתה לה עבודה שיכלה לפרנס אותה ואת ילדיה. במשפט הישראלי חוקק חוק יחסי ממון בין בני זוג בשנת 1973, והוא כפי שהוזכר לעיל מסדיר את הרכוש בין בני הזוג. קודם לחוק פעלו השופטים במדינת ישראל על פי "הלכת השיתוף" שלפיה הרכוש מתחלק בין בני הזוג באופן שווה. בפרק השני והשלישי מצאתי שני בעיות העלולות להתעורר בחוק. הפרק השני מצאתי שעלול להיות מצב שבו אחד מבני הזוג עושה את בן הזוג השני או שעלול להיווצר מצב לא שוויוני בין בני הזוג בנוגע לרכוש. ובמהלך העבודה הצגתי פתרונות שהמחוקק חוקק. בפרק השלישי הצגתי מצב שבו אחד מבני הזוג רוצה לוותר על איזון המשאבים. מצאתי כי יש הגבלות, ולא תמיד אפשר לוותר על ההסכם, אך אם בסופו של דבר הצליח בן הזוג להוכיח כי אין צורך באיזון המשאבים או כי אינו רוצה בזאת השופטים לא נותנים את האפשרות לאותו בן זוג לחזור בו מהחלטתו, מצב זה תקף גם למשפט העברי וגם למשפט הישראלי. הנקודות הזרות בין הדין העברי לדין הישראלי הם:

- גם המשפט העברי וגם המשפט הישראלי מנסים לשמור על זכויותיהם של שני בני הזוג בכך שבמשפט העברי המחוקק נותן לאישה כתובה אך מאידך הוא שומר גם על זכויותיו של הגבר בכך ולא תמיד האישה יכולה לקבל את הכתובה מבעלה. במשפט הישראלי המחוקק תיקן את סעיף 4 לחוק ובכך מנע מבן הזוג החזק לקחת לעצמו את חלק ניכר מהרכוש.
- שניהם מנסים למנוע מצב של אי איזון משאבים. המשפט העברי כפי שמובא לעיל שומר גם על זכויות הבעל, וגם כאשר האישה מנסה להימנע מלקבל את הכתובה שלה הרבנות מעט מגבילה אותה. במשפט הישראלי אפשר לבטל הסכם ממון כאשר הוא פוגע בזכויות של בן הזוג השני.

השוני המרכזי שמצאתי בזמן עשייתי את העבודה, הוא:

שכל דין מסתמך על עקרונות שונים ומקורות שונים. כך למשל הרבנות כיום מסתמך על פסקות של והלכות של חכמי קדם ואילו המשפט הישראלי מסתמך בעיקר על עקרונות דמוקרטיים ופעמים השופטים מסתמכים גם על תבונתם במקרים שאין חוק ספציפי.

כמו כן שמחתי למצוא כי כיום הדין העברי והדין הישראלי עוברים יחד בהרמוניה, והמשפט הישראלי מתבסס על עקרונות דמוקרטיים והעיקרון הבולט שבא לידי ביטוי בחוק הוא שוויון בין המינים, כמובן שמדהים לראות שלמרות הכול המשפט העברי עדיין ממשיך לשמור על מסורת ולפסוק על ההלכה של חכמי קדם.

בבילוגרפיה-

חקיקה

חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשלי"ג-1973
חוק החוזים (חלק כללי), תשלי"ג-1973

פסיקה

תיק מספר: 619776/6, תיק ברבנות בפני הדיינים: הרב אוריאל לביא, הרב חיים בזק, הרב יוסף יגודה.
מחקשווילי נ' מחקשווילי ע"א 05/2041
ע"א 509827/11 תיק ברבנות, בפני הדיינים הרב יוסף יגודה, הרב ישראל דב רוזנטל, הרב סיני לוי
ע"א 95/189 בנק אוצר החייל נ' אהרונוב, פ"ד נג(4) 199 - 212 - 213
ע"א 2495/95 הדס בן לולו נ' אטראש אליאס ואח' פ"ד נא(1), 577
תיק מספר: 2897-21-1, תיק ברבנות, בפני הדיינים הרב נחום גורטלר, הרב אברהם שמן, הרב ציון אשכנזי
ע"א 91/1915
בע"מ 06/8873¹ ע"א 91/1915, 2084, 3208
פס"ד בבלי: בבלי נ' בה"ד הרבני הגדול
בע"מ 14-2478 פלונית נ' פלונית (סעיף 15)
שרון נ' ליבוב בע"א 73/155
תמ"ש 96/32240
בע"מ 11/9606
דנ"א 94/1558 נפיסי נ' נפיסי, פ"ד נ(3) 573.

מאמרים

א' וייסברג, 'כך ניתן לבטל הסכם ממון', כלכליסט
'האם ניתן לבטל הסכם ממון?' אתר הסכם ממון, מגזין אינטרנטי מקצועי בנושא הסכם ממון
'מסמך הכתובה', אתר גירושין בישראל
מקונן-בלאייר-איתן ושות' 'מתי האישה תקבל את סכום הכתובה?' אתר law.gudie
הרב פרופ' ל. י. רבינוביץ, 'הכתובה' - יסודותיה ההלכתיים והשתלשלותה', דעת
ד' ניסני, 'תוספת כתובה בימינו', דעת
ל' קהת, 'איזון משאבים – הלכת השיתוף הספציפית – הוכחת שיתוף בנכס ספציפי', פסק-דין
דר' פרילינג, 'התיקון לחוק יחסי ממון', האתר של דר' פרילינג